

MEYDAN OKUMALARI BAKIMINDAN KUR'AN MUCİZESİ

- Miracle of Quran in Terms of Challenges -

Doç. Dr. Hüseyin AYDIN

Eskişehir Osmangazi Ü. İlahiyat Fak.

huseyinaydin@oqu.edu.tr

Abstract *God almighty communicates with human being through prophets. It is a common agreement among human beings that prophets should be supported by miracles. Miracles are challenges that human being can not resist and are not able to realize themselves similar events. The Holy Quran is a miracle itself that its challenges have not been met ordinary by now. Classical sources insist consistently on the Quran being extraordinary in its manuscript form. This insisting behavior could be related to the sensitivity about keeping the original text. This work was carried out in order to express the challenges apart from Quran text being miracle. Quran is extraordinary in terms of the concepts brought in it such as understanding of Allah and the hereafter, news and information it brought, moral and belief system it established, personality of the messenger delivering universal message of the Qur'an.*

Key Words: *Prophet, miracle, challenge, the hereafter.*

Giriş

Kur'ân mucizesini anlatan klasik kaynaklar genellikle onun eşsiz edebî ve özlü anlatımları üzerinde odaklanmaktadır. Oluşan kapsamlı literatürün Kur'ân'ın bu yönü üzerindeki ısrarlı vurgusu bazen onun diğer meydan okumalarının göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Hatta bu aşırı vurgu Kur'ân'ın meydan okumasının dil alanına hasredilmesine ve sadece bundan ibaret görülmesine de neden olmaktadır. Bu yaklaşımın Müslümanlar arasındaki aşırı lafızcı eğilimleri de beslediğini söylersek abartmış olmayız. Kimilerinin her gün vecd ile Kur'ân kıratı dinlediği halde manasından bîhaber olmasını nasıl açıklayabiliriz? Mushafa, ilâhî mesajı insana ileten lafızlara gösterilen hürmetin benzerinin bu lafızların içini dolduran manalara gereğince yönelmediği hep şikâyet konusu olagelmiştir. Kur'ân'ın nazımının muhtevasından daha fazla ilgi görmesi ve hissî mucize arama geleneği, bizi daha çok manaya yönelmesi gereken ilginin zayıf kalması nedeniyle

harekete geçirdi. Kur'ân'ın bir kısmının ya da tamamının benzerinin getirilmesine yönelik ilâhî meydan okuma gerçekte ne ifade etmektedir? Kur'ân'ın benzeri nedir? Soruyu farklı bir yönden şöyle sorarsak belki durum daha iyi anlaşılabilir: “Kur'ân nedir? Kur'ân'ın neleri getirdiği bilinmeden benzerini getirme teşebbüsünden bahsedilebilir mi? Sadece eşsiz bir nazım olduğunu söylemek Kur'ân'ı ne kadar tarif eder?” Bu çalışmada biz bir makale boyutunun elverdiği ölçüde Kur'ân'ın meydan okumaları üzerinde duracağız. Meydan okumanın mahiyeti ve neler olabileceğine dair aklı, düşünceyi tahrik etmeyi hedeflemekteyiz.

Kur'ân mucizesine yönelik her türlü inkâr, mislini getirme açısından muâraza (karşı koyma) ile mükelleftir. İnkârcılar dün olduğu gibi bugün de inkârı yaymak İslam dinini fikren yıkmak istiyorlarsa, Kur'ân'a bakmalılar ve ondan yararlanmadan her türlü imkân ve yöntemlerini kullanarak diledikleri herkesten ve her şeyden yardım alarak ona muâraza yapmalıdırlar. Ne var ki tarih boyu inkârcı kesimler İslam'ın temel kaynağına bu muarazayı yapamadıkları için Müslümanlarda kusur aramaya yönelmişlerdir. Evrensel ve fikri düzeyde olması gereken teolojik tartışmayı sosyal hadiseler, bireylere indirgeyerek ve sığlaştırarak sürdürmeyi yeğlemektedirler. Bu tür bir yaklaşım İslâm Dini açısından fikrî planda bir muâraza sayılamaz.

Mucize terimi “bir şeyden aciz kalmak” anlamına gelen “acz” kökünden türetilmektedir. Acizyet zafiyetle eşanlamlıdır.¹ Biri bir şeye ulaşamadığında² veya bir iş birinin gücünü aştığı zaman “ondan aciz kaldı” denmesi gibi.³ Mucize, acz kökünden türetilen bir kelime olup, ism-i fâildir. Aciz bırakan, güçsüz kılan, karşı konulamayan anlamlarına gelir. “Muciz” kelimesi “mukdir” veznindedir. Başkası üzerinde te'sir gösteren bu kelimelerden “mukdir” “başkasını kudretli kılmak” anlamına gelirken, “muciz” kavramı ise “başkasını aciz bırakan” anlamına gelir.⁴ Mucize, şartlarını ve vasıflarını taşıdığı takdirde, peygamberin Allah tarafından

¹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab*, Beyrut, 1997, V/570; er-Râzî, Muhammed b. Ebî Bekir, *Muhtâru's-sihâh*, thk. H. Mahmut, Beyrut, 1995, I/174.

² İbn Fâris, Ahmed, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*, thk. A. M. Hârûn, Beyrut, 1979, IV/232.

³ Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b. Ömer, *Esâsu'l-belâğa*, thk. M. Bâsil, Beyrut, 1998, I/636.

⁴ Kâdî Abdulcebbar, *Muğni*, M. el-Hudarî, M. Kasım, Mısır, t.y. XV/197.

görevlendirilmiş elçi olduğu iddiasının doğruluğuna delâlet eder.⁵ Söz konusu Kur'ân olunca, Hz.Peygambere verilen, benzeri getirilmekten aciz kalınan mucize bahis konusudur.⁶ Kâdî, Abdulcebbar mucizenin olağanüstü, harikulâde olması gerektiğini kaydeder. Bu insanoğlunun benzerini yapamaması durumuna denk düşer.⁷ Âlimlerin çoğunluğu tehdâfiyi (meydan okuma) mûcizede şart olarak görmüşlerdir.⁸ Eş'arî'den nakledilen bir görüşe göre Kur'ân insanlara benzerini getirme hususunda meydan okuması bakımından mucizedir.⁹ Fahreddin er-Razî'ye (v.606/1210) göre mucize, karşı konulamayan ve meydan okumayla birlikte bulunan bir durumdur. Mucize bazen olağan dışını getirir bazen de olağan durumu bozar. Mucize dışındaki olağanüstü hallerde meydan okuma bulunmaz.¹⁰

İ'câzî'l-Kur'ân konulu irili ufaklı çok sayıda kitap yazılmıştır. Kur'ân'ın i'câzını konu alan eserlerin ağırlıklı olarak üç konu üzerinde durduğundan bahsedebiliriz: 1. Söz sanatı: Seçilen kelimeler ve diziliő, grameri, uygulanan edebî sanatlar. 2. Üslûp ve Şekil özelliği: Kur'ân-ı Kerîm'den önce Araplarda, sözlü edebiyatın iki Şekli vardı: Şiir ve nesir. Nesir de hitabet ile kâhinlerin kafiyeli sözlerinden ibaretti. Kur'ân-ı Kerîm Şiir olmadığı gibi Arapların bildiği nesir de değildir, istiâre, mecaz gibi anlatım üsluplarını kullanan zengin bir ifade gücüne sahiptir. 3. Kur'ân-ı Kerîm'in muhtevasını iman esasları, ibadet ve çeşitleri, hükümler, emir ve yasaklar, ahlâk ve eğitimi, yaratılıő ve oluş, gayb âlemi ve buradaki varlıklar, kısmen peygamberler ve kavimler tarihi, insan ve kâinatın yapısı, vaad ve vaîd, gelecekle ilgili bazı haber ve bilgiler oluőturmaktadır.¹¹ Kelâmî ekoller i'câz konusunu ele alırken Kur'ân'la ilgili bir diğer erken dönem tartıőmalarından sayılan *halku'l-Kur'ân* konusunu görmezden gelmemişlerdir. Düşünce sistemlerinde

⁵ Kâdî Abdulcebbar, *el-Muğnî, et-tenebbuât ve'l-mucizât*, thk. M. Muhammed Kâsım, Tâhâ Hüseyin, y.y. t.y. 168; a.mlf. *Őerhu usûli'l-hamse*, thk. Abdülkerim Osman, Kahire, t.y. 568.

⁶ el-Begavî, Ebû Muhammed, *Tefsîru'l-begavî*, thk.A. Halit, S. Mervân, Beyrut, 1987, I/56.

⁷ Kâdî Abdulcebbar, *Muğnî*, XV/202-203.

⁸ Bağdadî, Abdulkâhir b. Tahir, *Usûli'd-dîn*, yy. 1981, 170-171; Cüveynî, Ebu'l-Me'âlî, *Kitabu'l-irőâd*, thk. S 'ad Temîm, y.y. t.y. 261; Őehristanî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdülkerim, *el-Milel ve'n-nihal*, M. S. Kilânî, Beyrut, 1982, I/102; Âmidî, Seyfüddin, *Őayetü'l-merâm*, thk. H. M. Abdüllatif, Kahire, 1971, 333.

⁹ İbn Hazm, *el-Fasl fi'l-ehvâ ve'l-milel ve'n-nihal*, Beyrut, 1975,III/15.

¹⁰ Fahreddin er-Razî, *Muhassalu efkâri'l-mütekaddimîn ve'l-müteahhirîn*, thk. Semih Duğyem, Beyrut, 1992, 157.

¹¹ Komisyon, *Kur'ân Yolu*, Ankara, 2003, I/32.

önemli bir yer işgal eden sıfâtullah, kelâmullah anlayışının bu bağlamda ne ifade ettiğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Şimdi bu konudaki iki eğilime kısaca değinmek istiyoruz.

A-Halku'l-Kur'ân Bağlamında Kur'ân Mucizesi

Kur'ân'ın i'câz yönlerini tespit ederken de ekollerin genel yaklaşımları devreye girmiştir. Kur'ân'ın kadîm oluşunu savunanlarla onun yaratılmışlığını savunanların yaklaşımlarında farklılık olması doğaldır. Kur'ân'ın i'câzı sarfecilerle karşıtları arasında çoğunlukla *halku'l-Kur'ân* bağlamında ele alınmıştır. Şehristânî (v.548/1153), insanların onun nazmı, fesahat ve belagatinin benzerini getirmeye kadir oldukları düşüncesinin Kur'ân'ın yaratılmışlığı görüşünün bir sonucu olduğu kanaatinde dir.¹² Bu dikkate değer bir tespittir. Zira Kur'ân'ın yaratılmışlığı aksiyomuyla hareket edersek onu diğer yaratılmışlara denk görmemiz gerekir. Bu durumda ise onun benzerini getirememek ancak *sarfe* yoluyla imkân dışı kalır. Mislinin getirilmesi çağrısının odağına Kur'ân'ın veya Hz.Peygamber'in yerleştirilmesindeki fark da yukarıdaki nedenle yakından ilişkilidir.

Mu'tezile âlimleri de diğer ekollere mensup pek çok âlim gibi Kur'ân'ın meydan okumasını *halku'l-Kur'ân* konusundaki görüşünü ispatlamak için bir vesile olarak görmekle, konunun özünü kaçırmış hatta lafızcı çizgiye düşmüştür denilebilir. Zira Kur'ân'ı insan kudretine konu yapmak için muhtevadan çok eşsiz nazmına dikkat çekilmiştir. Şayet Kur'ân-ı Kerim kadîm olmuş olsaydı, o zaman kadîm olan gibisini getirme bizatihi imkânsız olurdu.¹³ Bu takdirde tehadînin uygun bir yöntem olmaması gerekirdi. Kur'ân, hem Yüce Allah'ın zâtı ile kâim, kadîm (kelâm) sıfatına, hem de harflere ve seslere verilen müşterek bir isimdir. Bu harf ve seslerden mürekkep kelimelerin sonradan olma ve yaratık olduğunda tartışma yoktur. O halde, meydan okuma bununla olup, kadîm sıfatla değildir. "Yoksa: "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Haydi siz, yalan üzere uydurulmuş olarak onun benzeri on sûre getirin ve eğer doğru sözlüyseniz, Allah'tan başka çağırabildiklerinizi çağırın."¹⁴ Âyetinden maksat, güç yetirebilecekler ise, bu muârazanın nasıl mümkün olabileceğini onlara öğretmektir. Bu şöyle izah edilebilir: Bir topluluk yardımlaşıklarında onların akılları, tek bir akıl haline gelir. Ortak akılla

¹² Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, I/69.

¹³ Kâdî Abdulcebbâr, *Muğnî*, XV/186.

¹⁴ Hûd, 11/13.

hareket ettiklerinde her birinin ayrı ayrı yapamayacağı Şeyleri yapmaya muktedir olurlar. Başarılı olmuş herhangi bir mu'arazayı tarih kaydetmediğine göre Kur'an'ın bir insan fiili değil, Allah fiili olduğu ortaya çıkmış olur.¹⁵

Suyuti (v.911/1505) meydan okumanın Allah'ın zatı sıfatlarından kadim (ezeli) kelam ile yapılması hasebiyle muhatapların insan gücünü aşan bir işten dolayı aciz kaldığı fikrini kabul etmez. Zira aslına vakıf olunamayan ezeli kelam ile meydan okuma tasavvur edilemez. Bu konuda doğru olan, alimlerin büyük ekseriyetinin kabul ettiği şu görüştür: Meydan okuma, kadim kelamın kendisiyle değil, nefsi kelama delalet eden lafızlarıyla yapılır.¹⁶

Kur'an'ın nazımının mucize olup olmadığı konusunda Nazzam, Hişam el-Fuati ve Abbad b. Süleyman hariç, Mu'tezile'nin görüşü şöyledir: Kur'an'ın telifi (yazım) ve nazmı (ibaresi) mucizedir. Ölüleri diriltmek imkansız olduğu gibi, Kur'an'ın bir benzerini yazmak da imkansızdır. Kur'an, Rasûlullah için bir delildir. Nazzam şöyle der: Kur'an'ın delil (ayet) oluşu ve hayret vericiliği, ondaki gaybi haberler sebebiyledir. Telif ve nazma gelince; eğer Allah, kullarını onlarda yarattığı bir acizlikle engellemeseydi, onların buna güçleri yetebilirdi. Hişam ve Abbad bu meyanda şöyle demektedirler: "Arazlardan bir Şeyin, Allah'a delalet ettiğini söyleyemeyiz. Yine bir arazın, Hz.Peygamberin nübüvvetine delalet ettiğini de söylemeyiz." Bunlar, Kur'an'ı, Hz.Peygamber için bir delil saymayıp onun araz olduğunu savunmuşlardır.¹⁷ Anlaşıldığı kadarıyla Mu'tezile Kur'an'ın i'cazını *ispatu'n-nübüvve ve halku'l-Kur'an* ekseninde değerlendirme eğilimi içindedir.¹⁸

B-Hissî Mucize

Duyu vasıtalarıyla bilinen, hissedilen mucizeler olup bunlara "maddi mucizeler" de denir. Kur'an geçmiş peygamberlerin tevhid mücadelesi verirken gösterilen mucizelerden bazısını hikaye etmektedir. Hz. Nuh'un gemisi¹⁹, Hz.

¹⁵ Razi, Fahreddin, *Mefatihul-gayb*, Beyrut, 1981, XVII/101-102.

¹⁶ es-Suyuti, Celaleddin, *el-Itkan fi ulumi'l-Kur'an*, (Kur'an İlimleri Ansiklopedisi) ev. Yıldız, S. elik, H.A. İstanbul, 1983, II/310.

¹⁷ Eş'ari, Ebu'l-Hasen, *Makalatl-islamiyyin* (İlk Dönem İslam Mezhepleri) ev. M. Dalkılıç, . Aydın, İstanbul, 2005, 197.

¹⁸ Polat, Fethi Ahmet, *Mutezili Tefsirin Eleştirisi; Zemaşeri ve İbni'l-Müneyyir rneği*, Konya, 2005, 166.

¹⁹ Ankebt, 29/15.

Salih'in devesi²⁰, Hz. Musa'nın dokuz mucizesi²¹, asası, (alaca hastalığı gibi) bir hastalık sebebiyle olmaksızın elinin ışıltı bembeyaz çıkması²², Hz. İsa'nın babasız olarak dünyaya gelişi²³, çamurdan yapılmış bir kuşa can veriş, ölüleri diriltişi, evlerde saklanan yiyecekleri haber veriş²⁴, gökten bir sofranın indirilmesi²⁵ gibi harikulade olaylar Kur'an'da söz konusu edilen âyetlerden bazılarıdır. Gösterilen bunca âyetlere sihir nazarıyla bakan ve inanma niyeti taşımayan inkârcılara, helak edici felâketler gönderilerek bunlar yok edilmiş ve geride onlara dair âlâmetler bırakılmıştır. Hz. Muhammed'e ise nübüvvetini belgeleyecek maddî bir âyet indirilmesi teklifleri karşısında ilim, hukuk, ahlâk vb. beşerî bilgiler açısından erişilmez bir mucize olan Kur'an-ı Kerim verilmiştir.²⁶

Kur'an'da bahsedilen hissî mucizelerin toptancı bir yaklaşımla, delilsiz olarak ve belli bir yöntem ortaya koymadan rastgele te'vil edilmesinden yana değiliz. Maddî mucizeleri peygamberler tarafından halk yığınlarına mesaj vermek için araç kılınan, geçmiş toplumların hikâyeleri olarak görme eğiliminde de değiliz. Zira bu mucizelerin aklen mümkün olduğu kanaatindeyiz. Bir şeyin aklen mümkün olduğunu söylemek kolaydır. Ancak aklen imkânsız olduğuna karar vermek oldukça zordur. Zira akıl apriori bilgilerden ve tecrübeden hareket eder. Şayet hissî bir mucize tecrübe etmiş olsaydık, tecrübemizin artış kaydettiğinden söz edecektik. Hissî mucizelerle ilgili olarak Gazâlî'nin (v.505/1111) anlattığı türden batnî te'villeri isabetli bulmuyoruz. Gazâlî'nin naklettiğine göre, Batnîler mucizeleri te'vil etmişlerdir. Batnîlere göre Tufan'ın mânâsı ilim tufanı demektir. Hz. Nuh'un Gemisi ise kurtuluş demektir. İbrahim'in atıldığı ateş, Nemrûd'un gazabıdır, yoksa gerçek ateş değildir. Musa'nın asası, kurulan şüphe tuzaklarını yutup yok eden hüccettir, ağaçtan yapılan asâ değildir. Denizin yarılması ise Musa'nın onlar hakkındaki ilminin kısımlara ayrılması demektir, deniz âlemdir. Hz. Süleyman'ın emrinde olan cinlerden maksat bu zamanın batnîleridir. Şeytanlar ise güç işlerle mükellef tutulan zahir ehlidir. İsa'nın beşikte konuşması demek, onun cisim kalıbından kurtulmadan önce yani cisim beşiğinde iken başkalarının ancak vefat ettikten sonra ve cisim

²⁰ A'râf, 7/73; İsrâ 17/59.

²¹ İsrâ, 17/101.

²² Tâ-Hâ, 20/22; Neml, 27/12.

²³ Meryem, 19/17-21.

²⁴ Âl-i İmrân, 3/49.

²⁵ Mâide, 5/114.

²⁶ Yavuz, Y. Şevki, Çetin, Abdurrahman, "Âyet", D.İ.A. İstanbul, 1991, IV/242.

kalıbından kurtulduktan sonra ulaşabildiklerine muttali olmasıdır. İsa'nın ölüleri diriltmesinin mânâsı, bânın ile cehaletin ölümünden kurtarıp ilim hayatına diriltmektir. Onun körleri iyileştirmesinin mânâsı da, dalâletin körlüğünden, küfrün onulmaz illetinden gerçeğın apaçık basireti ile iyileştirmek demektir. İblis ve Âdem, Ebû Bekir ve Ali demektir. Çünkü Ebu Bekir Ali'ye secde etmekle ve ona itaatle emrolundu da o, kabul etmedi ve böbürlendi, derler.²⁷ Bu tür Batınî te'villeri kabul etmek akıl, nasslar ve tarihî gerçekler açısından mümkün değildir.

Hatemu'l-Enbiya Hz.Peygamberin mucizesi sadece vaki olduğu anda müşahede olunan maddî mucize değildir. Şayet böyle olsaydı Rasûlullah âhirete göçünce algıya dayalı mucize de sona ermiş olur ve ondan sonra gelenler artık bu mucizeyi göremezdi. Algıya bağılı mucize kıyamete kadar hüküm sürecek türden bir risaletle uyumlu değildir. Kur'an-ı Kerim tüm insanlara hitap eden mucizedir. Bu nedenle Hz.Peygambere daha önceki hissî mucizeler türünden mucize gelmemiştir. Kur'ân dünyaya beşerin anlayışı geliştikten ve insan düşüncesi seviye kazandıktan sonra gelmiştir.²⁸ Çünkü Hz. Muhammed'in risâleti, rüşdünü kazanmış ve aklî gelişimi yüksek bir mertebeye ulaşmış olan beşere uygun düşmektedir. Bu yüzden Hz.Peygamberin mucizesi akıl ile idrak edilir, herhangi bir maddî yapıya ihtiyaç duurmaz. Kur'ân'ın mânâları sonsuzdur, her devirdeki insana hitap eder.

C- Kur'ân Mucizesi

Kur'ân-ı Kerim geçmiş peygamberlerin mucizelerine şahitlik yapmaktadır. Nitekim Kur'ân'da bundan şöyle bahsedilir: “*Ve sana, (ey Peygamber), hakikati ortaya koyan bu ilahî kelâmı, geçmiş vahiylerden (bu güne) kalanı tasdik edici ve içinde hangi doğruların bulunduğunu belirleyici olarak indirdik.*”²⁹ Kur'ân insanlık tarihinin istikrar çerçevesini belirlemiş; Hz.Âdem'den Hz.Muhammed'e kadar gelip geçmiş tüm peygamberlerin müşterekleri olan iman ve ahlâk ilkelerini ortaya koymuştur. İlâhî vahiy, ilk insandan son insana kadar uzanan kuşatıcılığı ile sağladığı istikrar açısından da kendisine alternatif olma iddiasını taşıyan her sisteme meydan okumaktadır. Kur'ân önceki peygamberler dönemindeki hissî mucizeleri andığı halde Hz.Peygamberle birlikte bu tür mucizeler artık yerini aklî mucizelere

²⁷ Gazzâlî, Ebû Hâmid, *Bâtınîliğin İcyüzü, Fezâihu'l-batiniyye / el-Mustazhirî*, Ankara, 1993, 35-36 vd.

²⁸ Sâbûnî, Muhammed Ali, *et-Tibyân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut, h.1408, 137.

²⁹ Maide, 5/48.

terk etmiştir. Zira bilgi çağına girerek evren hakkında kendinden önceki tüm eski nesillerden daha fazla bilgiye ulaşan insan için artık olağan şeyler olağan üstülerden daha fazla bilgi konusu edilecektir. Böyle bir dönemin mensuplarının olağan dışı şeyler aramaya kalkması, başta Kur'ân'ı anlamamak, açtığı bilgi çağının farkında olmamak anlamına gelecektir.

Her nübüvvet iddiasının doğruluğuna güçlü bir delil olması gerekmektedir. Hz.Peygamberin nübüvvetine Kur'ân delil olduğuna göre inkârın haklı bir temele oturmasının gerekliliği, inkârcıları ona muarazada bulunabilecek bir delil ortaya koymakla mükellef tutar. Nitekim şu âyet Kur'ân'ın meydan okumalarına ya teâruzda bulunma ya da tâbi olma çağrısı yapmaktadır: “(Ey Rasûlüm onlara) de ki: “Eğer doğru söyleyen kimselerseniz, bu ikisinden (Mûsa'ya indirilen Tevrat'dan ve bana indirilen Kur'ân'dan) daha doğru bir kitab getirin Allah tarafından da, ben ona uyayım!”³⁰ Benzeri bir sûre getirememekle ilâhî vahyin düşmanları ve yardımcıları aciz kalmıştır. Bu yenilgiye tarih şahitlik etmektedir. Nitekim önceki peygamberler nübüvvetlerinin doğruluğuna getirdikleri delillerle tüm muhataplarını aciz bıraktığı gibi Kur'ân ile de bu durum tekerrür etmiştir.³¹

Kur'ân muhataplarına benzerini getiremeyecekleri yolunda meydan okumuş ve bu meydan okuma asırlardır sürdüğü halde buna güç yetirememiştir.³² Şayet başarılı bir muâraza olmuş olsaydı, şüphesiz nakledeni bol olurdu.³³ İlk Müslümanlar taklidî bir iman ile değil basiretleri, akılları icabı İslâm'a girmişlerdir. Onlar Kur'ân'ın meydan okumaları karşısında Arap edebiyatçılarının, hikmetli sözler söyleyenlerin susmalarına ve aciz kalmalarına tanık olmuşlardır.³⁴ Şiddetli düşmanlıklarına ve Hz.Peygamberin davetini iptal etmek için her yola düşkünlüklerine rağmen müşrik Araplar ve başkalarından hiç kimse muârazaya güç yetirememiştir.³⁵

³⁰ Kasas, 28/49.

³¹ Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Camîu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, Abdullah et-Türkî, Kahire, 2001, I/396.

³² Gazzî, Muhammed b. Muhammed, *el-İtkân*, thk. H. Arabî, el-Fârûk el-Hadîse, Kahire, 1415, II/312.

³³ Âmidî, Seyfüddin, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, thk. S. Cemîlî, Beyrut, 1404, 352.

³⁴ Bâkillânî, Ebûbekir, *İcâzu'l-kur'ân*, thk. Ahmet Sâgr, Kahire, t.y. 25.

³⁵ İbn Teymiye, Takiyyüddîn, *el-Cevâbu's-sahih*, Riyad, 1414, I/427.

1-Meydan Okumanın Dereceleri

Kureyş'in ileri gelenleri toplanıp Hz.Peygambere geldiler. Ondan dinini terk etmesini istediler ve aralarında birçok tartışma geçti. Rasulullah'a dininden vazgeçmesi için mal, mülk ve riyaset teklif ettiler. Hz.Peygamber bu tür bir talebinin olmadığını söyledi ve Kur'ân'ın Allah'ın vahyi olduğunu bildirdi. Bu münasebetle Hz.Peygamberin muhatapları diledikleri herkesten yardım alabilmelerine de imkân tanınarak muarazaya davet edildi.³⁶

Meydan okumada tedricî bir yöntem uygulanmıştır.³⁷ Kurtubî (v.671/1273) aşamalı bir usûlün uygulanmasının meydan okumayı edebî açıdan daha güçlü ve daha tesirli hale getirdiğini kaydeder. Bu konuda icâzın en üstün şekli uygulanmıştır. Kurtubî bu üslûbun edebî üstünlükleri üzerinde uzun uzun durmaktadır.³⁸Yüce Allah müşrikleri fikrî mücadeleye çekmek ve acizyetlerini perçinlemek için böyle yapmıştır. Müşrikler Hz.Peygamberi Kur'ân'ı uydurmakla itham ettiler. Bunun üzerine "şayet Kur'ân bana vahyolunmamış da durum sizin iddia ettiğiniz gibi ise, edebiyat ve söz ustası olarak haydi onun benzeri bir kelâm getirin, benim güç yetirebildiğime sizin de güç yetirmeniz gerekir" denmiştir.³⁹

Bu yöntemin uygulanması muhatapların fikrî mücadeleye çekilmesi amacını gütmektedir. Kur'ân'ın bir dünya görüşü getirmesi, her şeyden önce belli bir inanç ve ahlâk sistemi sunması nedeniyle fikrî bir mücadele talep etmesi gayet doğaldır. Zira üzerinde düşünülmedikçe, akıl devreye girmediğince onun üstünlüğü anlaşılamazdı. Bunun için de bu dinin mesajını sunabilmesi, asabiyet ve kuvvet yarıştırmının fikir mücadelesine dönüştürülmesiyle mümkündür. Bu fikrî mücadeleyi sırf edebî mücadele olarak görmek mümkün değildir. Nitekim Kur'ân bunun bir edebiyat yarışması olmadığını şöyle ifade eder: "*Yoo*", *diyorlar*, "*(Muhammed'in bu söyledikleri) karmakarışık rüyalardan ibaret!*" "*Yok yok, bütün bunları kendisi uyduruyor!*" "*Hayır, o sadece bir şairdir!*" "*Peki, madem öyle, önceki (peygamberlerin mucizelerle) gönderildiği gibi o da bize bir mucize getirse*

³⁶ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *Bahru'l-muhît*, thk. A. M. Muavvaz, A. Ahmet, Beyrut, 1993, 75-77.

³⁷ Beyzavî, Kâdî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vil*, (Mecmûa mine't-tefâsîr içinde), Beyrût,1901, III/308.

³⁸ Kurtubî, Ebû Abdillâh, *el-Cami' li ahkâmi'l-Kur'ân*, Kahire, 1372 h. I/77. ,

³⁹ Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, thk. A. Ahmet, A.M. Muavvaz, Riyad, 1998, III/187.

ya!"⁴⁰, "Yoksa onlar: "(O, yalnızca) bir şair(dir); bekleyip görelim, zaman ona neler yapacak" mı diyorlar?"⁴¹, "ve o, inanmaya ne kadar az (eğilimli) olsanız da bir şair sözü değildir."⁴²

Fahreddin er-Râzî (v.606/ 1210)'ye göre Kur'ân'ın meydan okuması şu altı merhaleden oluşur:

- 1- Bütününün benzerini getirme hususunda meydan okuması,⁴³
- 2-On sûrenin benzerini getirmeleri hususunda meydan okuması,⁴⁴
- 3-Tek bir sûrenin benzerini getirmeleri hususunda meydan okuması,⁴⁵
- 4-Kur'ân'ın benzeri bir söz getirmeleri hususunda meydan okuması.⁴⁶

5-Bütün bu dört merhalede, onlardan talebe olmama ve herhangi bir öğrenim süreci görmeme bakımından Hz. Muhammed'e denk birisinin, bu muârazayı yapmasının istenmesi.⁴⁷ Yûnus Sûresinde (10/38), öğrenim görmüş olsun olmasın müsavi olarak tek bir benzer sûre getirmek sûretiyle muârazada bulunmaya çağrı yapılarak meydan okunmuştur.

6-Geçen bütün merhalelerde, insanlardan her birine; altıncı merhalede ise insanların tümüne birden meydan okunmuş ve buna karşılık verebilmeleri için, biri birlerine destek olma imkanı da tanınmıştır. Nitekim Hak Teâlâ, "Eğer doğru söylüyorsanız, Allah'dan başka gücünüzün yettiği kim varsa onları da çağırın"

⁴⁰ Enbiyâ, 21/5.

⁴¹ Tûr, 52/30.

⁴² Hâkka, 69/41.

⁴³ "O halde bu iddialarında tutarlı iseler Kur'ân gibi bir söz getirsinler bakalım!" Tûr, 52/34; "De ki: "Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir Kitap meydana getiremezler." İsrâ, 17/88. Bu âyet i'caz konusunda meydan okumanın en kapsamlı ifade edildiği âyettir.

⁴⁴ "Onu (Kurani) (Muhammed'in kendisi) uydurdu!" diyorlarsa, (onlara) de ki: "Madem öyle, doğru sözlü kimselerdensiniz, o zaman, onunkilerle aynı değerde insan zihninden çıkma on sure getirin (de görelim); hem (bu iş için) Allahtan başka kimi (yardıma) çağırabilerseniz çağırın." Hûd, 11/13.

⁴⁵ "Eğer kulumuz (Muhammed)e indirdiğimizden şüphe içinde iseniz, haydi onun gibi bir sûre getirin. Allah'tan başka bütün şahid (yardımcı)larınızı da çağırın; eğer doğru iseniz (bunu yapın)." Bakara, 2/23.

⁴⁶ "Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler." Tûr, 52/34.

⁴⁷ "Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer doğru iseniz haydi onun benzeri bir sûre getirin ve Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de çağırın!" Yûnus, 10/38.

buyurmuştur. Söz konusu âyette ifâde edilen, meydan okuma merhalelerinin en sonuncusudur.⁴⁸

2-Meydan Okumanın Kapsamı

Meydan okumanın tüm sûreler ile ilgili olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Acaba mûcize oluş Kur'ân'ın bütününde olduğu gibi uzun ve kısa âyetlerinde de söz konusu mudur? Ebu'l-Hasen el-Eş'arî'ye (v.324/936) göre sûreler uzunlukları ve kısalıklarına göre aciz bırakma miktarları farklıdır. Ona göre her sûrenin mûcize oluşu Arapların benzerini getirmekten aciz kalmalarıyla ortaya çıkar. Mu'tezile'ye göre her sûre başlı başına mûcizedir.⁴⁹ Yûnus sûresindeki (10/38) “öyleyse onun benzeri bir sûre getirin” şeklinde ifade edilen meydan okumanın Kur'ân'ın bütün sûrelerini içine alıp almadığı tartışma konusu edilmiştir. Râzî'ye göre bu ayet, Yûnus Sûresi'nde yer almaktadır ve Yûnus Sûresi Mekki'dir. O halde kastedilen, Yûnus Sûresi gibi bir sûrenin getirilmesidir. Çünkü kendisine işaret edilebilecek en yakın sûre budur.⁵⁰ Nevar ki Râzî, Yûnus Sûresini mucize olmak bakımından diğer sûrelerden ayırt eden özellikler hususunda bilgi vermemektedir. Bize göre söz konusu âyet herhangi bir sûre ile kayıtlı olmayan genel bir anlam ifade etmektedir. Bu durumda i'câzın Kur'ân'ın her sûresinde eşit olması gerekir. Zira Allah, âhîret nübüvvet ilkeleri tüm sûrelere aynı düzeyde içkindir. Hiçbir sûre Kur'ân'ın bütününden kopuk değildir. Her sûre bir taraftan bütünü özünü, rûhunu içerirken diğer yandan bir diğerini anlam olarak tamamlar ve daha açık hale getirir. Meydan okumayı nazma bağlayanlar da en küçük sûrenin bile nazım bakımından benzerinin getirilemeyeceği kanaatindedirler. Zuhaylî Arapların en büyük meziyetinin şiir, nesir ve hitabet olduğundan bahsettikten sonra bununla beraber en küçük sûresinin bile bir benzerini getiremediklerini kaydeder.⁵¹

Âmidî'ye (v.631/1233) göre Kur'ân'da eşsiz nazım, fevkalade ifade gücü ve manaları bakımından mûcize olmayan âyet yoktur. Rabbin sözü ile insan sözü arasında açık fark vardır.⁵² Manaları bakımından mûcize olmayan âyet olmadığını kabul edersek bu anlamları içeren nazımın mûcize oluşu da kabul edilebilir. Meşhur tabire göre, “lafızlar mânanın kalıplarıdır.” Zira fesahat bakımından yüksek olsa bile

⁴⁸ Râzî, *Mefatihü'l-gayb*, XVII/102; Bkz. Gazzî, *el-İtkân*, II/312.

⁴⁹ Bâkillânî, a.g.e. 254-255.

⁵⁰ Râzî, *Mefatihü'l-gayb*, XVII/101.

⁵¹ Vehbe ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-münîr*, Beyrut, 1991, I/101.

⁵² Âmidî, a.g.e. 351.

anlam yönünden düşük ifadeler diğer yöndeki değerini de önemli ölçüde yitirmektedir. Mûcize olmak için sûrelerin uzun olma şartı da yoktur. Üç âyet olan Kevser Sûresi de en uzun sûre olan Bakara Sûresi de mûcizedir.⁵³ İbn Hazm'a (v. 456/1064) göre azı olsun çoğu olsun Kur'ân bütünüyle mucizedir ve bu hilafı doğru olmayan hakikattir.⁵⁴ Zira Kevser'de Bakara'daki ilah anlayışı vardır. Kur'ân'ın bütününde olan mükemmel ilah anlayışı en küçük sûresinde de ifadesini bulur. Bütüncü bir yaklaşımla ele alındığında Kur'ân'ın her teriminin bütün içerisinde bir yeri vardır. Bütünden doğan izafî anlamları bulunur. Kur'ân'ın bir sûresine muârazada bulunmak, bütününe muârazada bulunmak gibi güçtür. En kısa sûre ihlâs sûresidir. Bu sûrede Allah tasavvuru en özlü biçimde ifadesini bulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm başlangıçta bir "başkaldırı", "meydan okuma" şeklinde ortaya çıkmıştır. Getirdiği esasların her kesimce kabul edilebilir şartlarının olduğunu söylemiş, Kendisine yöneltilen eleştirileri kutsal metinde anmaktan bile kaçınmamıştır. Allah Kur'ân'da kendi varlığını bile sorgulamaya açmıştır.⁵⁵ "Tanrı'dan şüphe mi ediyorsunuz? Gökleri ve yeri yaratmıştır"⁵⁶ ve cevabını da vermiştir. Kur'ân koyduğu esasların putperestler, Ehl-i Kitap (Hıristiyan ve Yahudiler), Sabîî⁵⁷ ve Mecûsîler nezdinde tartışmasını yapmaktadır. Kur'ân'ın meydan okumasını yalnızca bu çevrelerle sınırladığı söylenemez. Onun getirdiği dinin akliselim dini olduğu ve her türlü epistemolojik tahlile açık olduğu anlaşılmaktadır. Konu aldıkları üzerinde tüm insanlığı düşünmeye çağırır. İnsanlara sahip olduğun bilgileri, düşünceleri terk et öyle iman et demez. Meşruiyetini yöneltilen itirazları cevaplayabilme ve sisteminin dayandığı tüm esasların hesabını verebilmede gösterir. Kur'ân'da Allah Şeytan'ı lanetlediği halde onunla iletişim kurduğundan bahsetmektedir.⁵⁸ Peygamberlerin gönderildikleri insanlarla sonuna kadar iletişim halinde olmaları dikkat çekmektedir. Kur'ân'ın meydan okuması insanı hidayet etme gayesini güder, bu da kurulan iletişim sayesinde mümkün olabilir.

⁵³ Zerkeşî, Bedrüddîn, *el-Burhân fî ulûmi'l-kur'ân*, thk. M. Ebu'l- Fadl, Lübnan, t.y. I/264; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-kur'âni'l-azîm*, Beyrût, 1401, 1/63.

⁵⁴ İbn Hazm, *el-Fasl*, III/19.

⁵⁵ Atay, Hüseyin, "Bilim Evrim ve Kur'ân", <http://darwin200istanbul.org/resources/topost/Atay-Turkish.pdf> 2010.

⁵⁶ İbrahim, 14/10.

⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. Gündüz, Şinasi, *Sâbiiler Son Gnostikler*, Ankara, 1995.

⁵⁸ Bkz. A'râf, 7/12-18.

a-Allah'ın Korumasıyla (Sarfe) Meydan Okuma

Sarfe görüşünü savunanlara göre Kur'an insan kudreti dâhilindedir. Fakat Allah onları bu işten menetmiştir ve bu sebeple de benzerini getirememişlerdir. Kıyamete kadar da buna güçleri yetmeyecektir. Bu görüşe kelâm ilminde “sarfe” adı verilir.⁵⁹ *Sarfe* görüşünü savunan diğer bir kesime göre meydan okuma dönemi olan Hz.Peygamber döneminde Kur'an'ın misli getirilememiştir. Tehaddî dönemi geçtikten sonra mislinin getirilmesi mümkün olup şayet yapılabilirse bu Kur'an'ın mucize olmasını ortadan kaldırmaz. Ancak bu görüşe Kur'an'ı kendinde mucize olarak görmediği için itibar edilmemiştir.⁶⁰ İbrahim en-Nazzâm (v.231/845) Kur'an'ın nazımının mucize oluşunu reddeder.⁶¹ Nazzâm, Hişâm el-Fuvâtî (v. 218/833) ve Abbâd b. Süleyman (v.250/864) dışında Mu'tezile, Kur'an'ın nazımının mucize olduğunu kabul etmişlerdir. Zira onun nazımının benzerini getirmek ölüyü diriltmek gibi insanı aciz bırakır.⁶² Nazzâm'a göre i'câz *sarfe* yoluylaadır. Yüce Allah, Arapları muârazadan men etmiş, aklî yeteneklerini engellemiştir. Yoksa bu onlar için mümkün idi. Allah diğer mucizelerde olduğu gibi bu konuda da haricî bir etkenle onlara mani olmuştur.⁶³ Nazzâm gibi büyük bir Mu'tezile âliminin “sarfe” görüşünü savunması ilginçtir. Zira bu görüşün insan hürriyeti açısından savunulması güçtür. Anlaşılan Nazzâm Kur'an nazımının i'câzını dikkate almış, anlam bakımından mucize oluşunu dikkate almamıştır. İnsan iradesini, hürriyetini çok önemseyen biri olarak Nazzâm'ın aklî mucize alanında insanın irade ve aklının engellendiğini savunmuş olması çelişkilidir. Bu görüş “*bütün insanlar ve cinler bir araya gelse bile bunu başaramazlar*”⁶⁴ ifadesi açısından da kabul edilebilir gözüküyor. Zira aksi takdirde bir araya gelmelerinden bahsetmek anlamsız olurdu.⁶⁵ Muâraza mümkün olsaydı, bu durumda ondan men etme mucize sayılabilirdi.⁶⁶ Şayet Kur'an'a muâraza imkânı olsa, Kur'an mu'ciz bir kelim olmaz,

⁵⁹ Karadeniz, Osman, “*Kelâmcılara Göre Kur'an-ı Kerîm'in İ'câzı Meselesi*”, D.E.Ü.İ.F.D. sayı:3, İzmir, 1986, 139.

⁶⁰ Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilu'l-i'câz*, thk. M. M. Şâkir, Kahire, 2004, 625.

⁶¹ Bağdâdî, Abdülkâhir, *el-Fark beyne'l-fırak*, Beyrût, 1977, 135.

⁶² Eş'arî, Ebu'l-Hasan, *Makâlâtü'l-islâmiyyîn*, neşr. Helmut Ritter, Beyrût, t.y. 207.

⁶³ Gazzî, a.g.e. II/314, 316.

⁶⁴ İsrâ, 17/88.

⁶⁵ Gazzî, a.g.e. II/314.

⁶⁶ Zerkeşî, a.g.e. II/94.

aksine muarazayı menetmekle acizliğe düşerdi. Böylece diğer kelimeler karşısında fazileti kalmazdı.⁶⁷

Sarfe görüşünü açıkça ifade etmekten kaçınan Zemahşerî (v.538/1144) bu teorinin temelini savunmaktan da geri kalmamaktadır. Zemahşerî'ye göre beyan erbabı olan Araplar Kur'ân'ın benzerini getirmekten kat'î surette aciz kalmışlardır. Zemahşerî Kur'ân'ın mucize oluşunu onun kadîm oluşuna bağlayanların görüşünü reddeder. Zira aciziyet kudretin olduğu yerde söz konusu edilebilir. "Allah cisimleri yaratmaya kâdirdir, kullar ise bundan acizdir" denilmesi gibi. Muhal ise kudrete mecal bulunmaması halinde bahis konusu olabilir. Mesela ikinci bir kadîmin imkânsızlığı gibi. İmkânsız olan bir şey hakkında fâilin güçsüzlüğünden söz edilemez. Oysaki Kur'ân'ın i'câzını kadîm oluşuyla ilintili görenler, muhale güç yetirmeyi savunmak gibi bir çelişkili duruma düşerek hakikati ters yüz ettiklerinin farkında değillerdir.⁶⁸ Bize öyle geliyor ki Allah'ın korumasıyla meydan okumadan söz edilecekse "*Şüphesiz o Zikr'i (Kur'ân'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.*"⁶⁹ âyetinin anlattığı anlamda bir koruma söz konusu edilebilir.

Kur'ân-ı Kerim'in meydan okumasının en genel açıdan taksim edersek iki türden bahsedebiliriz:

- 1- Kur'ân'ın umumî olarak meydan okuması.
- 2- Kur'ân'ın hususî olarak meydan okuması.

Birincisi, Kur'ân-ı Kerîm, felsefecilere, dâhilere, âlimlere, hikmet sahibi kişilere, Arap olan olmayan, beyaz-siyah, mü'min-kafir, hiçbir istisnada bulunmaksızın tüm insanlığa mucize olarak gelmiştir. Nitekim Kur'ân (İsrâ:88) bunu ifade etmektedir.

İkincisi, Kur'ân'ın Araplara mahsus meydan okuması ki, bu daha dar çerçevede ele alınır, onların içinden Kureyş müşriklerine karşı bir meydan okumadır.⁷⁰

Kelâmcılar Kur'ân ve hadis kaynaklarında zikredilen mucizeleri genellikle konu ve şekil açısından tasnif etmişlerdir. Hedef ve amaçları üzerinde fazla durmamışlardır. Böyle bir tasnif ile peygamberlere ait hârikulâde olayların hangi maksat ile ortaya konulduğu ve nübüvvetin ispat edilmesinde bir delil olarak

⁶⁷ uyûtı, a.g.e. II/311.

⁶⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III/550-551.

⁶⁹ Hicr, 15/9.

⁷⁰ Sâbûnî, a.g.e. 141.

kullanılıp kullanılamayacağı hususu daha iyi anlaşılabilir. Buna göre mûcizeleri hidâyet, nusret, ikram ve helâk mucizeleri olmak üzere dört gurupta incelemek mümkündür.⁷¹ Gazâlî mucizeyi hissî, aklî ve hayalî olarak üçe ayırdıktan sonra, yaratılmış tüm varlığın binanın inşa edenine, yazının kâtibine delâlet ettiği gibi şahitlikte bulunduğunu söyler.⁷² Haberî mucizeleri aklî mucizelerden ayrı bir tasnife tabi tutmak da mümkündür.⁷³ Bu tasniflere işaret ettikten sonra Kur'ân'ın bazı meydan okumaları üzerinde madde madde durmak istiyoruz. Bu meydan okumaların en meşhuru, en çok anılanı şüphesiz Kur'ân nazımının eşsiz edebî gücüdür.

b-Nazımla Meydan Okuma

Fahreddin er-Razî Kur'ân'ın asıl i'caz vechinin, onun fesahati olduğu söyler. Sonra da diğer görüşleri şöyle sıralar: b-Üslûbu, c-tenakuzun bulunmaması, d- ilimleri ihtiva etmesi, e-sarfe, f-gayb haberlerini kapsaması. Ancak kendisinin ve âlimlerin çoğunun tercihinin fesâhat yönü olduğunu da kaydeder.⁷⁴ Bâkillânî (v.403/1013) Kur'ân dışında peygamberlere inen kitapların nazımlarının mûcize olmadığını, ancak onların gayb konularını haber veren içerikleri itibarıyla mûcize sayılabileceğini söyler.⁷⁵ Neseî, Kur'ân'ın güzel nazım belagat ve edebî açıdan benzerinin getirilemeyeceği kanaatindedir.⁷⁶ Kâdî Abdulcebbar'a göre de Kur'ân'ın fesâhatta benzerinin başarılabilmesi mucize oluşunun kanıtıdır.⁷⁷ Kur'ân-ı Kerim Arapça indirilmiş, harfleri Arapçadan meydana gelmiş, ibareleri Arap üslûbu üzeredir. Araplar beyan ve lisan ehliydi. Bu sahada maharetli olduklarına, yazdıkları şiirler delâlet etmektedir. Fesahat ve beyan sahalarında yarışmaktan büyük haz duyarlardı. Bu alanda kabiliyetli oldukları için şiir ve nesirde çarpışarlardı. Hitap etme, kaside okuma için merasimler düzenlerler, lafız ve ibareleri en güzel kalıba koyarak kullanırlardı.⁷⁸ Kur'ân'ın i'câzının belagat açısından oluşu, belagati

⁷¹ Bulut, a.g.e. 62.

⁷² Gazâlî, *el-Maznûn bihi alâ gayri ehlihi*, (Mecmuatü'r-resâilî'l-Gazzâlî içinde), Beyrut, t.y. 103.

⁷³ Bulut, Halil İbrahim, *Mûcize ve Peygamber*, İstanbul, 2002, 57.

⁷⁴ Râzî, *Mefatihu'l-Gayb*, XVII/203.

⁷⁵ Bâkillânî, a.g.e. 43.

⁷⁶ Neseî, Ebu'l-Berekât, *Medârikü't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, (Mecmû'a mine't-tefâsîr içinde) Beyrût, 1901, IV/69.

⁷⁷ Kâdî Abdulcebbar, *Muğni*, thk. Emin Hûlî, B.A.C. t.y. XVI/226.

⁷⁸ Sâbûnî, a.g.e. 144.

mümkün ve imkânsız kategorilerine ayırarak da izah edilmektedir. Belagatin şu üç mertebesinde söz edilir: Mucize olan en yüksek derece, mümkün olan orta ve aşağı tabaka. Âyetteki meydan okuma en yüksek derecede ortaya konmuştur. Şayet i‘câz *sarfe* yoluyla olsaydı belagat açısından zayıf olduğunu kabul etmek durumunda kalırdık. Şayet ona muarız bir metin ortaya konabilseydi İmrii Kays, Alkame, Amr b. Kulsûm metinleri gibi meşhur olurdu. Kur’ân’ın lügavî güzelliği i‘cazın zirvesine ulaşmıştır. Şayet Kur’ân’a insan sözünden bir şey bulaşsa, okuyanın dil zevki bozulur, dinleyenin kulağındaki ahenk heder olur. Bu lügavî güzellik ve ses ahengi bir yandan Kur’ân’ın i‘cazını gösterirken diğer yandan onun korunması için çok güçlü bir kalkan görevi üstlenmesi hayranlık uyandırıcı hususlardır.⁷⁹

Ebû Yusr Pezdevî’ye (v.493/1099) göre Kur’ân nazmı ve manasıyla mûcizedir. Tevrat nazmı yönünden mûcize değildir, çünkü onun aciz bırakan nazmı yoktur, fakat anlam yönünden aciz bırakıcıdır. Kur’ân-ı Kerîm şu anda mûcize olduğu gibi gelecekte de mûcize olmaya devam edecektir.⁸⁰ Fazlur Rahman (1919-1988), Kur’ân’ın doğru anlaşılmasıyla ilgilenmenin önemini vurgulamış edebî üstünlüğü, belagati gibi konularla ilgilenmenin büyük oranda vakit kaybına yol açtığını savunmuştur.⁸¹ Kur’ân’a yönelik saygı, nazmından ziyade onu okumaya ve anlamını öğrenip öğretmeye yönelik olmalıdır.⁸² Taberî (v.310/923) “haydi onun benzeri bir sûre getirin” ifadesinde kinaye bulunduğunu bunun lafız değil “bir sûrenin anlamı” şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade eder. Taberî dilsel bir delilden hareketle şöyle der: “kasıt lafız olamaz zira sûre kelimesi müennes olduğu halde “benzeri” kelimesine bitişik gelen zamir müzekkerdir.”⁸³ Bu nokta dikkat çekicidir, zira sûre kelimesine râcî olduğu söylenen zamirin isimle uyumsuz olduğunu görülmektedir. Burada zamirle uyum halinde olan “mana” kelimesi metinde olmadığı halde rahatlıkla akla gelmektedir.⁸⁴

Bir sosyolog olan İbn Haldun (v.808/1406) i‘caz’a tefsircilerden farklı şöyle bir tanım getirmektedir: “Kur’ân’ın mu‘cize oluşu, yani kişilerin onun eş ve

⁷⁹ Sâbûnî, a.g.e. 161.

⁸⁰ Pezdevî, Ebû Yusr Muhammed, *Usûlu’-d-dîn*, Kahire, 1963, 220.

⁸¹ Fazlur Rahman, *İslam ve Çağdaşlık*, çev. A. Açıkgenç, H. Kırbaçoğlu, Ankara, 1990, 91.

⁸² Atay, Hüseyin, “*Kur’an-ı Kerim ve Kudsiyet*”, A.İ.F.D. cilt: XXVII, Ankara, 1985, 5.

⁸³ “*Ya, onu uydurdu mu diyorsunuz? De ki: öyle ise haydin: onun misli bir sûre getirin ve Allah’dan başka kime gücünüz yeterse çağırın, eğer sadıksanız bunu yapın.*” Yûnus, 10/38.

⁸⁴ Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Camîu’l-beyân an te’vîli âyi’l-Kur’an*, Beyrût, 1405, XI/117.

benzerini getirmekten âciz olmaları, Kur'ân'ın ifade ve anlam itibariyle hal ve makamların bütün icap ve taleplerine uygun olması ve delâletidir.”⁸⁵ Onun yüksek anlam yükü kelimelerle ifade edilmekle tükenmez. Hayatın her alanına ışık tutacak prensipleri bir ışık arayanın arayışını boşa çıkarmaz. Arapların, nazmının benzerini getirmekten aciz kalmaları gibi bütün akıl sahibi insanlar, onun yüksek anlamlarının benzerlerini getirmekten acizdirler.⁸⁶

Kur'ân'da i'câzın devamlı olup olmadığında ihtilaf edilmiştir. Kur'ân'ın i'câzını manasından çok lafızlarında arayanların şüpheden kurtulamadıkları görülür. Bazı kelâmcılar şu anda Kur'ân'a muârazanın getirilmesi halinde i'câzın iptal olmayacağı, kıyamet gününe kadar geçerli olduğu görüşündedirler. Zamanında benzerinin getirilemeyişi bilinmektedir ve bu suretle nübüvvetin doğruluğuna delaleti ortaya çıkmıştır.⁸⁷ Kur'ân'ın ilk iniş anındaki mucizeliğinin ispatı kıyamete kadar geçerli olacaktır. Bu ispat ilk hitap çevresinde benzerini getirmekten aciz bırakmakla sağlanmış, tevâtür yoluyla nakledilmiştir. Artık daha sonraki herhangi bir asırda Kur'ân'ın mucize oluşunu ispat için mislinin getirilememesiyle meydan okumaya gerek kalmaz. İlk asır ehlinin aciz kalması, mucize oluş için yeterlidir, zira onlar meydan okumanın muhatapları idi.⁸⁸ Ondan sonraki muâraza bu delaleti iptal etmez. Bâkillânî'ye göre bu görüş hatalıdır. Zira Kur'ân'da “*Elif, Lam, Ra; Bu, Allah'ın izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övülmeye layık, göklerde ve yerde olanların sahibi Allah'ın yoluna çıkarman için, sana indirdiğimiz Kitaptır.*”⁸⁹ buyruluyor. İnsanlara hidayet nuru olabilmesi için onun huccet (kesin delil) olması şarttır. Bu da ancak mucize oluşuyla mümkündür.⁹⁰ Ondan sonraki muâraza, bu delâleti iptal etmez. Fakat çoğunlukla âlimler bu görüşün karşısındadırlar. Kıyamete kadar Kur'ân'a muârazanın yapılamayacağı fikrini savunmaktadırlar.⁹¹ Zira Kur'ân Hz. Peygamberin mucizesidir ve onun elçiliği gibi kıyamete kadar baki kalacaktır.⁹² Aksi düşünülüğünde Kur'ân'ın meydan okuması

⁸⁵ İbn Haldun, Mukaddime, çev. Z. Kadiri Ugan, İstanbul, 1989, III/190. yine bak III/245-246.

⁸⁶ İbn Teymiyye, a.g.e. V/435.

⁸⁷ Bâkillânî, a.g.e. 8.

⁸⁸ Bâkillânî, a.g.e. 8.

⁸⁹ İbrahim, 14/1.

⁹⁰ Bâkillânî, a.g.e. 9.

⁹¹ Karadeniz, a.g.yer, 139.

⁹² Kurtubî, a.g.e. I/72.

tarihsel bir meydan okuma olarak değerlendirilmiş olur. Hâlbuki Kur'ân'ın tüm mesajlarının kıyamete kadar geçerli olacağı üzerinde âlimlerin sözbirliği bulunuyor. Manaya yaptığımız bunca vurgu, nazım yönünden mucize oluşu inkâr etmek ya da önemsiz görmek anlamına da gelmemelidir. Zira Kur'ân'ın önemli bir farkı Tevrat ve İncil'in orijinalliğini yitirmesine rağmen aslı şeklini korumasıdır.

c-Kur'ân'ın Bilgiyle Meydan Okuması

Kur'ân-ı Kerim, özellikle içerdiği bilgilerle meydan okur, nitekim bir âyette şöyle denmektedir: *“O gün her ümmetin içinden kendilerine birer şahit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz. Ayrıca bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.”*⁹³ Diğer bir âyette de şöyle buyruluyor: *“Çünkü yaratılmış varlıkların idrakini aşan şeylerin anahtarları Onun katındadır: onları Allahtan başka kimse bilemez. O, karada ve denizde olan her şeyi bilir; bir yaprak düşmez ki O bundan haberdar olmasın ve ne yeryüzünün derin karanlığında bir habbe, ne de canlı veya ölü hiçbir şey yoktur ki (Onun) apaçık fermanında kaydedilmiş olmasın.”*⁹⁴ Kur'ân'da öyle âyetler vardır ki anlamı itibarıyla o kadar derin ve yeni boyutlar verir ki, ilk indiği dönemde bu derinliğine ulaşan yoktur. Ama bunlar, günümüze ve sonraki nesillere de meydan okumak için söylenmişlerdir. Kâinatın kanunları ve yaratılışla ilgili Kur'ân'ın indiği dönemde insan aklının onları tam olarak anlamak için yeterli bilgi birikimine sahip bulunmadığı hususlara gelelim. Mesela yerin küreye benzer oluşu, yeryüzünü çevreleyen atmosfer, embriyo anından itibaren ana karnında ceninin geçirdiği evreler, yerin kendi ekseni etrafında dönmesi, zamanın nispi oluşu gibi hususlardan ve kâinata dair temel kanunların bazılarında Kur'ân bahsetmiştir. Rasûlullah bu gibi konularla ilgili âyetleri açıklamamıştır. Her nesil kendi birikimi nispetinde onlardan bir şeyler anlar.⁹⁵

Şu âyet-i kerimeler de aynı kategori içinde değerlendirilmektedir: *“Rüzgârları da açılacaklar olarak gönderdik. Gökten su indirdik de onunla sizi suladık; yoksa siz onu toplayıp depolayacak değilsiniz.”*⁹⁶ *“Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da*

⁹³ Nahl, 16/89.

⁹⁴ En'âm, 6/59.

⁹⁵ Şarâvî, Muhammed Mütevellî, *Kur'an Mu'cizesi*, çev. Sait Şimşek, Konya, 1993, 33-34, 175.

⁹⁶ Hicr, 15/22.

birer kazık yapmadık mı?”⁹⁷ “İnkâr edenler, göklerle yer bitişiken, bizim onları ayırdığımızı ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?”⁹⁸ “Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise oradaki, (Allah'ın varlığını gösteren) delillerden yüz çevirmektedirler.”⁹⁹ “O odur ki, geceyi, gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yarattı. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.”¹⁰⁰ “Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar bulutların geçişi gibi hareket ederler. Bunu, her şeyi sağlam ve yerli yerince yapan Allah yapmıştır. Şüphesiz O, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”¹⁰¹ “Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.”¹⁰² “Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin bucaklarından/köşelerinden geçip gitmeye gücünüz yeterse, hadi geçin gidin. Bilgi ve güç dışında bir şeyle geçip gidemezsiniz!”¹⁰³ “Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.”¹⁰⁴ “Rüzgârları da aşılâyıcı olarak gönderip yukarıdan su indirerek sizi onunla suladık. Onu toplayıp depolayan da siz değilsiniz.”¹⁰⁵ “Gerçekten biz, her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık.”¹⁰⁶ “Güneş ve ay bir hesaba göre hareket etmektedir.”¹⁰⁷ “Ve O, gökleri yükseltti ve (her şey için) bir ölçü koydu.”¹⁰⁸ “Yeryüzünde var olan her şeyi ve koyduğu (fiziki) yasalara uyararak denizde seyreden gemileri size boyun eğdirenin Allah olduğunu görmüyor musun? Ve gök cisimlerini, kendi izni olmadıkça yeryüzüne düşmemeleri için, yerlerinde, yörüngelerinde tutan(ın O olduğunu görmüyor musun?) Gerçekten de Allah insanlara karşı çok acıyıp esirgeyen, çok şefkat gösterendir.”¹⁰⁹ “Sonra onu çok dayanaklı bir karargâhta bir damlacık

⁹⁷ Nebe', 78/6-7.

⁹⁸ Enbiyâ, 21/30.

⁹⁹ Enbiyâ, 21/32.

¹⁰⁰ Enbiyâ, 21/33.

¹⁰¹ Neml, 27/88.

¹⁰² Yâ-Sîn, 36/40.

¹⁰³ Rahmân, 55/33.

¹⁰⁴ Câsiye, 45/5.

¹⁰⁵ Hicr, 15/22.

¹⁰⁶ Kamer, 54/49.

¹⁰⁷ Rahmân, 55/5.

¹⁰⁸ Rahmân, 55/7.

¹⁰⁹ Hacc, 22/65.

yaptık. Sonra o damlacığı bir embriyo halinde yarattık, sonra o embriyoyu bir et parçası halinde yarattık, sonra o et parçasını bir kemik halinde yarattık ve nihayet o kemiğe de bir et giydirdik. Sonra onu bir başka yaratılışa yeniden kurduk. Yaratıcıların en güzeli Allah'ın kudret ve sanatı ne yücedir!”¹¹⁰ “(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar. (Fakat) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar.”¹¹¹ “Andolsun, biz elçilerimizi açık mucizelerle gönderdik ve beraberlerinde kitabı ve mizanı (ölçüyü) indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler. Kendisinde müthiş bir güç ve insanlar için birçok faydalar bulunan demiri yarattık (ki insanlar ondan yararlınsınlar).”¹¹² Daha burada sayılabilecek pek çok âyet bulunmaktadır. Ancak makale boyutunu aşmamak için bu kadarıyla yetinmek istiyoruz. Bu âyetler Kur’ân’ın indiği dönemlerde bilinmeyen ve bilimin yeni keşfettiği bilgileri de içermektedir.

Kur’ân’ın üslubu öyle her şeye kabili tatbik bir hassayı haizdir ki, muhtelif asırlardaki değişikliğe karşı gelmeden insan aklına ışık tutar. O, her asırda manaca biraz ziyade veya noksan suretiyle tefsire kabildir. Onu fitrî kabiliyetlerinden başka bir şeyi olmayan cahiliyet Arapları anladığı gibi, onlardan sonra gelen filozoflar ve ilim erbabı da anlamışlardır. Muhtelif fırka ve mezhep sahipleri türlü te’villerle onu anlamakta devam etmişlerdir. Yeni ilimler onun kapalı olan nice hakikatlerini meydana çıkarmışlardır.¹¹³

Kur’ânî hitabı inceleyen, Kur’ân’ın nesiller boyu miras alınan hükümlere ve tarihselci temele istinaden münzel vahye karşı çıkan atacılık aklını (dogmatik gelenekçiliği) şiddetle reddettiğini mülâhaza eder. Burada konuyla ilgili şu âyetlere bakmak yeterli olur: “Onlara: ‘Allâh'ın indirdiğine uyun!’ dense: ‘Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız (onların yolundan gideriz)’ derler. Şeytân onları alevli ateşin azâbına çağırmış olsa da mı (babalarının izinde gidecekler)?”¹¹⁴ “İşte böyle, senden önce de hangi kente uyarıcı gönderdiysek mutlaka oranın varlıkları: ‘Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız.’ dediler. ‘Ben size, babalarınızı, üzerinde bulduğumuz(din)den daha doğrusunu getirmiş olsam da (yine babalarınızın yolunu)mu (tutacaksınız)?’ dedi.

¹¹⁰ Mü’minûn, 23/13-14.

¹¹¹ Rahmân, 55/19-20.

¹¹² Hadîd, 57/25.

¹¹³ Tabbara, Afif Abdülfettah, *İslam’ın Ruhü*, çev. Heyet, Ankara, 1965, 45.

¹¹⁴ Lokmân, 31/21

'Doğrusu biz sizinle gönderilen mesajı tanımıyoruz.' dediler."¹¹⁵ "Onlara: *'Allah'ın indirdiğine uyun!'* dense, *'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz(yol)a uyarız!'* derler. *Peki, ama ataları bir şey düşünmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (atalarının yoluna uyacaklar)?'*"¹¹⁶

Âyetlerden anlaşılana göre, Kur'ân'ın meydan okumaları, münzel hitabın önerilerini düşünmeyi reddeden, onun kapsamının tebliğlerine kapıları kapatan, her şeyi atalardan miras alınan tasavvurun muhtevasına göre değerlendirip ona göre hükmeden, kendi içine dönük ve dışı kapalı bir sistemi yansıtan bu atacı tavra karşı inşa edilmiştir.¹¹⁷ Nitekim Kur'ân Kureyşli müşrikleri, tasavvurlarını ve akîdelerini belli bir bilgi temelinde ve araştırmacı, eleştirel düşünceden doğan bilimsel bir yakîn üzerine tesis etmeye şöyle davet etmektedir: *"Bilmediğın bir şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi o(yaptığı)ndan sorumludur."*¹¹⁸

Kur'ân'ın atalar dini dediğı ve insanı içinde yetiştiğı ve yaşadığı sosyal matrisin kulu ve kölesi yapma iktidarını elinde bulunduran bu sosyal tanrıları aşmanın yolu, Tek Tanrı'nın birleştirici çağrısına kulak vermekten geçmektedir. İnsanın Ashab-ı Kehf örneğinde olduğı gibi içinde yaşadığı bu şartları aşabilmesi ve tarihte kırılma yaratabilmesi için, bu sosyal tanrıların girdabından kurtulması ve algılarını Tek Olan'ın çağrısına açık hale getirmesi gerekir. İnsanın hem kendisiyle hem de dışındaki varlıklarla ilişkisini sürekli aşkın bir boyutu dikkate alarak yorumlaması, bu şartları aşabilmenin ve *Tevhid*'i sosyal bir matriste içkinleştirebilmenin yegâne yoludur.¹¹⁹ Bu yolu insana öğreten Kur'ân'dır. Katıksız, apaçık ve berrak tevhid akîdesi yalnızca Kur'ân'da bulunmaktadır.

İnsanın işitme, hitabı anlama, çevresinde uzadıkça uzayan ufuklarda serpiştirilmiş deliller üzerinde düşünme gücü ve buradan da sağlam ilmî kanaatlere ulaşmaya imkân veren akıl ve kalp, hakikatlere ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Kur'ân, insanı varlık üzerinde düşünme ve âyetlerini tefekkür etmek suretiyle Allah'ın birliğine, celâline ve kudretine delil getirmeye çağırılmaktadır. Keza Kur'ân, insanı Allah'ın ilahî kaynak oluşunu doğrulamaya ve âyetlerinin ve ibarelerinin

¹¹⁵ Zuhruf, 43/23-24.

¹¹⁶ Bakara, 2/170.

¹¹⁷ Luey Sâfi, *"el-Vahy ve'l-akl bahsun fi işkâliyyeti teârûzi'l-akli ve'n-nakl"*, İslamiyyât el-Marife, vol. 3, n. 11, Selangor, (Malaysia), 1998, 55.

¹¹⁸ İsrâ, 17/36.

¹¹⁹ Düzgün, Şaban Ali, *"Kur'an'ın Tevhid Felsefesi"*, Kader Kelam Araştırmaları Dergisi, cilt: 3, sayı:1, 2005, 9.

ahengi ve manalarının uyumlu olması üzerinde düşünmek suretiyle yüce kaynak oluşuna yakinen inanmaya şöyle davet eder: “*Kur’ân’ı düşünmüyorlar mı? Eğer Allah’tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, onda birbirini tutmaz çok şey bulurlardı.*”¹²⁰

Kur’ân muhaliflerinden itikat ettikleri şeyin doğruluğu hakkında delillerini ortaya koymalarını ve bilgilerinin kaynağını açıklamalarını da istemektedir: “*Yahut yaratmağa kim başlıyor, sonra onu (kim) iâde ediyor (ölüp ortadan kalkan şeyleri yeniden yaratıyor)? Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Allâh ile beraber başka bir tanrı mı var? De ki: ‘Eğer doğru iseniz delilinizi getirin.’*”¹²¹ “*Yahûdi yahut Hıristiyan olandan başkası cennete girmeyecek’, dediler. Bu, onların kuruntusudur. De ki: ‘Doğru iseniz, delilinizi getirin.’*”¹²²

d-Allah Tasavvuruyla Meydan Okuma

Kur’ân şirki ortadan kaldıran tek Tanrı anlayışını ortaya koyması bakımından mucizedir. Kur’ân tevhid, vahiy, nübüvve iman ve emir-yasak koymasıyla meydan okumaktadır. Kur’ân bu zikredilen konulara bağlı olarak gayb haberleri de vermektedir.¹²³ Kur’ân tevhid ilkesini her türlü noksanlık, yaratılmışlık ve ortaklıktan uzak tutmuştur. Mutlak anlamda vahiyden faydalanmadan Kur’ân’da mükemmel niteliklerle anlatılan Allah inancının yerini dolduracak bir inanç ortaya konabilir mi? İbn Teymiye’ye (v.728/1328) göre Kur’ân Allah’ın, isim ve sıfatlarını anlatması bakımından da mûcizedir.¹²⁴ O’nun vahdâniyetinin ve sıfatlarının anılması, insan gönlünü fetheden bir mûcizedir.¹²⁵ “Bağlanılacak tek varlık olarak Allah’a” şeklinde tercüme edilebilen *muhlisîne lehu’d-dîn* ifadesinin kelime anlamıyla daha açık anlamı “dini yalnız Allah’a halis kılmak”tır ve ikinci dereceden ilahların terk edildiklerine imada bulunulur.¹²⁶ Kur’ân’ın meydan okumalarının başka bir yönü de getirdiği Allah tasavvurunun yegâne otorite olarak ilan edip,

¹²⁰ Nisâ, 4/82.

¹²¹ Neml, 27/64.

¹²² Bakara, 2/111.

¹²³ Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Fethu’l-kadîr*, Beyrût, t.y. I/53.

¹²⁴ İbn Teymiye, a.g.e. V/428.

¹²⁵ Ebû’s-Suûd, *İrşadu’l-akli’s-selîm ilâ mezâye’l-kur’âni’l-kerîm*, Beyrût, t.y. IV/20.

¹²⁶ Watt, W. Montgomery, “*Kur’an ve ‘Yüce Tanrı’ İnanç*”, çev. Süleyman Akkuş, *Dinî Araştırmalar Dergisi*, cilt:8, sayı:23, 2005, Ankara, 302.

birtakım insanların otorite haline getirilmesini engellemesidir. Herhangi bir kimsenin ilimde yetke ve otorite görülmesi Kur'ân'ın temel felsefesine aykırıdır.¹²⁷

Bizce Kur'ân'da anlatılandan daha mükemmel bir Allah inancı ortaya konulamaz. Böyle bir iddianın hiçbir ilâhî kaynaktan ilham almadan ve Kur'ân'ın terimleri yerine tamamen bambaşka ve özgün terimlerle bunu başarabilmesi şarttır. Dil ve üslûp bakımından âciz bırakma yalnızca o dili iyi bilenler tarafından anlaşılabilceği ortadadır. Hâlbuki Kur'ân'ın anlatıları arkasında bir meydan okuma olduğu ve bu meydan okumalarla yarışılmadığı tüm insanlar tarafından sezilmektedir. Basit bir soru soralım: “hayatın gayesi nedir?” Kur'ân'a bakıldığında bu sorunun cevabı açıktır. Her hangi bir muâraza girişiminin meselâ böyle bir soruya daha makul, daha kabul edilebilir bir cevap vermesi, bunu da belli bir sistem içerisinde sunması gerekir.

e-Hak Dini Getirmekle Meydan Okuma

Kur'ân Hak Dini getirme iddiasıyla tüm dinlere meydan okur. Bu meydan okuma tüm dinleri teker teker inceleyerek sonuca varmayı gerektiren ve pratikte pek mümkün olmayan bir usûl önermemektedir. Takip edilmesi gereken şu basit, uygulanabilir merhalelerdir:

1-Dinler kaynağını Allah'tan (Yaratıcı) alıyor mu almıyor mu? İncelenmelidir.

2-İlâhî kaynaklı ise tahrif, tebdil, tağyir yoluyla yabancılaşmaya uğramış mıdır?

3-Mutlak irade, kudret, ilim gibi kemal sıfatlarla nitelenen tevhid anlayışı taşıyor mu?

4-İnananlara varoluşun mana ve hikmetini anlatıyor mu? Ahlâk ve erdemleri hedefliyor mu? Dünya ve ötesine ilişkin uyumlu, makûl gaybî ve şuhûdî ilkeler sunuyor mu?

f-Âhiret Anlayışı ile Meydan Okuma

Kur'ân'ın getirdiği sistemin en önemli ikinci esası da âhiret inancıdır. Dünya ve ötesini âhiret inancı bütünleyerek anlamlandırmaktadır. Kur'ân, terimlerinden hiç yararlanmadan dünya ve ötesini açıklayabilecek daha makul, daha tutarlı ve daha

¹²⁷ Atay, Hüseyin, “Gazâlî ve İbn Rüşd Felsefesi'nin Karşılaştırılması”, Kelâm Araştırmaları Dergisi, 1:2, 2003, 10.

güvenli bir sistem bulunamayacağı konusunda da meydan okumaktadır. Dünyada âhret inancını dışarıda tutarak ondan hiç faydalanmadan daha üstün bir ahlâk nazariyesi geliştirilebilir mi? Özelde insanın, genelde evrenin bâki kalmasını garantileyecek bir kuram geliştirip, pratikte de bu hayata geçirilirse, o vakit muâraza yapılabilmiş sayılacaktır. Herhangi bir fikrî sistemin muarazada bulunabilmesi için Hz.Âdem'den Hz.Peygambere uzanan nübüvvet zincirinin benzeri bir geleneğe de sahip olması gerekir. Hakikate yeni ulaştığımızı varsayalım, ilk insandan bugüne kadar yaşayanların bizim bu hakikate ulaşmamız için araçsal bir değeri olduğunu iddia etmek kabul edilebilir bir tez değildir. Bu meydan okuma Allah ve âhret çevresinde kurulu inanç evrenlerinde vahyin belirlediği esasların katî şekilde üstün olduğunu anlatır.

g-Gayb Haberleriyle Meydan Okuma

Kur'ân'da geçmişe ve geleceğe ilişkin haberlerin bulunması onun bir başka i'câz yönünü oluşturur. Gaybtan verilen haberler mucize niteliğindedir.¹²⁸ Mâtürîdî Kur'ân'ın mucize oluşunu gayb haberleri ile ilişkilendirmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de kıyamet gününe kadar ortaya çıkacak olan hadislere ve ihtiyaçlara ait hükmün açıklaması vardır, ta ki onun gaybı ve ebediyete kadar olacak şeyleri bilen zâtın nezdinden geldiği anlaşılmış olsun. Yine Kur'ân'da, ileride ülkelerin fethedileceği ve Cenâb-ı Hakk'ın İslâmiyet'i diğer din mensupları arasında yayacağı ve tarihte vuku bulmuş olaylara dair haberlerin beyanı vardır.¹²⁹ Kur'ân'ın tahrif edilemeyeceği, Hz. Peygamber'in düşmanlarına karşı korunacağı, Bedir Gazvesi'nde Müslümanların galip geleceği, Müslümanların Mescid-i Harâm'a girecekleri ve Mekke'yi fethedecekleri önceden haber verilmiş, zaman içinde bu haberler aynen gerçekleşmiştir.

Bâkillânî'ye göre Kur'ân'ın i'câzı şu üç açıdan ele alınabilir: 1-İnsan bilgisinin ulaşması için bir yol olmayan gaybdan haber vermesi. Allah'ın Rûm'un galip geleceğini haber verip, Hz. Ebûbekir'in bahse girmesi ve Allah'ın vaadinin doğru çıkması gibi.¹³⁰ 2-Önceki peygamberler ve milletlerinin hadiselerini haber

¹²⁸ Zerkânî, Muhammed b. Abdülazîm, *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-kur'ân*, Beyrut, 1996, II/267.

¹²⁹ Mâtürîdî, Ebû Mansûr, *Kitabu't-tevhid*, çev. Bekir Topaloğlu, Ankara, 2003, 238-239.

¹³⁰ Bkz. Beyzâvî, Kâdî, *Envâru't-tenzil ve esrâru't-te'vil*, thk. A. Kadir Arafât, Beyrût, 1996, IV/326; Taberî, Muhammed b.Cerir, *Câmiu'l-beyan*, Beyrut, 1405, XVIII/21; Ebû's-Suûd,

vermesi. Kur'ân'da bu hadiseler onlara şahid olan ve bu hadiseleri yaşayan birinin haber vermesi gibi haber verilir. Hâlbuki Hz.Peygamber Cenab-ı Hakkın buyurduğu gibi "daha önce kitap okumayan ve yazmayan" birisidir.¹³¹ 3-Kur'ân'ın edebiyat çevrelerini aciz bırakması.¹³²

Kur'ân-ı Kerim'in gayb âlemine ilişkin haberler vermek suretiyle karşıtlarına meydan okuduğuna örnek oluşturan birçok âyet vardır. Bu âyetlerin bir kısmı, geçmiş peygamberlerin ve onların gönderildikleri toplumların yaşadıkları serüvenlerle ilgilidir: "*Bütün bunlar (ey Muhammed,) sana vahyettiğimiz bilinmedik haberlerdendir ki onları ne sen ne de soydaşların bundan önce (bu haliyle ve tam olarak) bilmiyordunuz. Öyleyse, sen de artık (Nuh gibi) sabırlı ol. Çünkü unutma ki, gelecek, mutlaka, Allah'a karşı sorumluluk bilincine sahip olanlardan yana olacaktır!*"¹³³ Yüce Allah Yusuf Peygamberin kıssasını anlattıktan sonra da şöyle buyuruyor: "*(Ey peygamber!) sana böylece vahyettiklerimiz senin önceden bilmediğin haberlerdendir; çünkü yapacak oldukları işe karar verdikleri ve tuzaklarını kurdukları zaman sen Yusuf'un kardeşlerinin yanında değildin.*"¹³⁴ Meryem kıssası ile ilgili olarak da Kur'ân'da şöyle buyrulur: "*(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırlarken de yanlarında değildin.*"¹³⁵ Bir diğer âyette de Hz.İsâ hakkında şöyle buyrulur: "*İşte hak olan kavle göre bu, kendisinde ihtilâfta buldukları Meryem'in oğlu İşâ'dır. Allah için asla tasavvur olunamaz ki, kendisi için bir çocuk edinmiş olsun. O münezzehtir, hangi bir şeyi (vücûda getirmek) dileyince ona ancak «Ol!» der, o da hemen oluverir.*"¹³⁶ Kur'ân'da gayb ile ilgili burada sayamadığımız birçok âyet vardır.

Kur'ân'da gelecekte yaşanacak olaylara ilişkin haberler de yer alır. şu âyette olduğu gibi: "*Rumlar, (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Hâlbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip*

İrşadu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-kur'âni'l-kerîm, Beyrût, t.y. VII/49; Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Sadeleştiren: Komisyon, İst. t.y. VI/236-237.

¹³¹ Bkz. şûrâ, 42/51-53.

¹³² Bâkîllânî, a.g.e. 48-50; Zerkeşî, a.g.e. II/96.

¹³³ Hûd, 11/49.

¹³⁴ Yûsuf, 12/102.

¹³⁵ Âl-i İmrân, 3/44.

¹³⁶ Meryem, 19/34-35.

geleceklerdir. Eninde sonunda emir Allah'ındır. O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir. Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir.”¹³⁷ Şu âyetlerde de Hz.Peygamberin korunacağı haber verilmiştir: “Ey Elçi! Rabbinden sana indirilenleri tebliğ et: Sen onu tam yapmadığın sürece Rabbinin mesajını (hiç) yaymamış olursun. (Görevini yaparsan) Allah seni (inanmayan) insanlardan koruyacaktır. Allah, hakikati inkâr eden insanları doğru yola iletmez.”¹³⁸ Müşriklerin Hz.Peygamberi ortadan kaldırmak için çok sayıdaki girişimleri sonuçsuz bırakılmış, hükümleri kıyamete değin cârî olan Din tamamlanmıştır. Nitekim bu hususu Yüce Allah şöyle açıklamıştır: “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim.”¹³⁹

h-Kur'ân'ın Kurduğu Sistemin Çelişkisizliği ile Meydan Okuması

Kur'ân-ı Kerim, kimi âyetlerde de kendi içinde çelişki barındırmadığını vurgulayarak meydan okur: “Hâlâ Kur'ân üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı.”¹⁴⁰ İnsan bilgisi sürekli değişen ve yenilenen bir karaktere sahiptir. Vahiy ise değişmez iman ve ahlâk prensipleri getirir. İnsana hayatın, evrenin, geçmişin-geleceğin anlamına dair bütüncül bilgiler verir. Kur'ân kendi içinde çelişki barındırmadığı gibi, kat'î insan bilgisine de ters düşmez. Kat'î aklî ve tecrübî bilgi Kur'ân'daki bilgilerle çelişseydi, hiçbir zaman eksik olmayan düşmanları bunu aleyhte delil olarak kullanmaktan geri kalmazlardı.

i-Evrensellik

İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in Kur'ân mucizesi ile diğer peygamberlerin mucizeleri arasında fark vardır. Hz. Peygamberin sadece Kur'ân'da binlerce mucizesi vardır. Bu mucizeler daimidir, tüm zamanlara ve tüm insanlara hitap eder. Diğer peygamberlerin mucizeleri ise belli bir sayı ve zaman-mekân ile sınırlıdır. Bu elçilerin âhirete intikalleri ile birlikte birer haber olarak nakledilmişlerdir. Bu haberlere de yine Kur'ân şahitlik etmektedir.¹⁴¹

¹³⁷ Rûm, 30/2-5.

¹³⁸ Mâide, 5/67.

¹³⁹ Mâide, 5/3.

¹⁴⁰ Nisâ, 4/82.

¹⁴¹ Sâbûnî, a.g.e. 136.

j-Hz. Peygamber'in Ümmîliğiyle Meydan Okuma

Zemahşerî Kur'ân'ın "benzerinin getirilemeyeceği" meydan okumasının iki şekilde anlaşılabilceğini belirtmektedir. 1-Belagat ve güzel nazım bakımından benzeri getirilemez. 2-Hz.Muhammed gibi hiç kitap okumamış ve hocalardan da ders almamış bir Arap'tan benzerini getirilemez.¹⁴² Şayet meydan okuma Zemahşerî'nin belirttiği bu iki hususa indirgenecek olursa tam bir meydan okumadan söz edilemez. Birinciye göre meydan okuma Arapça bilenlerle sınırlı kalır. Diğer yandan günümüz dünyasında eğitim seviyesinin yükselmesi göz önüne alındığında ikinci hususun da yeterli bir meydan okuma olduğu söylenemez. Kanaatimizce bu ikisi de Kur'ân'ın meydan okumalarından sadece birini ifade eder. Eleştiriyi hak eden yaklaşım, Kur'ân'ın meydan okumalarının yalnızca belli bir hususa hasredilmesidir. Her ne kadar Zemahşerî bu âyetlerde genel eğilime uygun olarak mezkûr ifadeyi "Kur'ân sûresi gibi bir sûre" şeklinde anlamış ise de, "Muhammed gibi birisinden" şeklinde bir kayda işaret etmesi, aslında sarfecilerin bir argümanı olan bu ifadeleri kullanmakla onun da meseleyi aynı çerçevede görmüş olma ihtimalini gündeme getirir.¹⁴³

Kurtubî "benzeri" ifadesinin âlimlerin büyük çoğunluğuna göre Kur'ân'a raci olduğunu söyler. Bazıları bunun Tevrat ve İncil'e göndermede bulunduğu kanaatindedirler. Diğer bir kısım da Hz.Peygamber gibi okuma yazma bilmeyen birinden benzeri getirilemeyeceği kanaatindedir.¹⁴⁴ Benzeri getirilememe şayet Tevrat ve İncil ile ilgili olsaydı bu Hz.Peygamberin davetini tasdik sayılmazdı. Bu müşrikler karşısında Kur'ân'ın Allah'ın vahyi olduğunu ispatlamaz. Hz.Peygamberin okuma yazma bilmemesi Kur'ân'ı herhangi bir talim sonucunda yazmadığı anlamında delildir. Yoksa okuma yazma bilenler Kur'ân'ın benzerini getirebilir de okuma yazması olmayanlar getiremez anlamında değildir. Zira böyle olsaydı bu konuda diğer insanlardan yardım alınması durumu açıkça kabul edilmezdi.

Hiz.Peygamber okuma, yazma bilmeyen ümmî bir nebî olarak gelmiş, herhangi bir tahsil görmemiştir. Onun herhangi bir hocadan ders aldığı ve geçmiş milletlerin ve nebilerin haberlerini öğrenebileceği Yahudi yahut Hıristiyan din

¹⁴² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I/220.

¹⁴³ Polat, a.g.e. 167.

¹⁴⁴ Kurtubî, Ebû Abdillâh, *el-Cami' li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk.Abdullah et-Türkî, Muhammed Argûsî, Beyrut, 2006, I/349-350.

bilginlerinden herhangi biriyle bağlantı kurduğu sabit değildir.¹⁴⁵ Hz. Muhammed, hiç kimsenin talebesi olmayan ve herhangi bir kitap karıştırmayan ümmî bir insandı. “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın.”¹⁴⁶ Bu âyetteki “benzeri” ifadesini bazı âlimler "talebe olmamak ve ilimlerle meşgul olmamak bakımından Hz.Muhammed'e denk bir kimse, bu sûreye denk bir sûre getirsin" şeklinde anlamışlardır. Bu anlayışa göre acziyet bu sûrenin kendisinin bir mucize olduğuna delâlet etmeyip, böylesi bir sûrenin, talebe olmamış ve eğitim görmemiş Hz. Muhammed gibi ümmî bir insandan zuhur etmesinin bir mucize olduğuna delâlet eder.¹⁴⁷ Bu durumda Kur'ân'ın mûcizeliğine Hz.Peygamber gibi birine verilen sûrenin benzeri bir sûre getirilmesi istenerek meydan okunmaktadır. “Onun gibi” ifadesindeki zamirin, “indirdiğimiz” ifadesine râcî kabul edilmesi genellikle tercih edilmekle beraber, zamirin “kulumuz” ifadesine dönük olması da mümkündür. Bu ihtimale göre âyetin meâli şöyle olur: “O zaman siz de onun (Peygamber) gibi birisinden bir sûre getirin.” Bu durumda, bu meydan okuma Kur'ân'ı getiren kişinin, eğitim görmemiş okuma yazmasız bir kişi oluşu, bu yüce ve değerli bilgileri, bu güzel ve sağlam ifade tarzlarını hiçbir kimseden öğrenmemiş bir kişi olması açısından ön plana çıkar. Böyle bir meydan okumanın da diğer âyetler dikkate alındığında şöyle anlaşılması uygun olacaktır: “Kur'ân'daki sûrelerin benzeri bir sûreyi insanlar ve cinler bir araya gelseler getiremezler, hele hele Muhammed (a.s.) gibi herhangi bir eğitim sürecinden geçmemiş birisi asla getiremez.” “Kulumuz” ifadesine gönderme yaptığını kabul ettiğimiz takdirde Bu bakımdan ele aldığımız ifade, şu âyet-i kerimeyle aynı mesajı içermektedir: “De ki: “Eğer Allah dileseydi, ben size onu okumazdım, Allah da size onu bildirmezdi. Ben sizin aranızda bundan (Kur'ân'ın inişinden) önce (kırk yıllık) bir ömür yaşadım. Hiç düşünmüyor musunuz?”¹⁴⁸ Peygamberin okuma-yazmasız kişiliği de bir meydan okuma olarak görülebilir. Hz.Peygamber onlardan biri olarak aralarında yaşıyordu, bir tahsili olmadığı gibi uzmanlaştığı bir bilim dalı da yoktu. Öyle ki, kırk yaşına kadar ne şiir ve ne de nesir

¹⁴⁵ Sâbûnî, a.g.e. 139.

¹⁴⁶ Bakara, 2/23.

¹⁴⁷ Râzî, *Mefatihu'l-gayb*, XVII/101.

¹⁴⁸ Yûnus, 10/16.

şeklinde bir eser ortaya koymamıştı. şayet evvelden edebî metin yazarlığı olsaydı bu bilinirdi.

Kur'ân vahyinin tebliğcisi Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediği, doğup büyüdüğü çevrenin de teknik ve kültür seviyesinin düşük olduğu hususu hem tarihî ve sosyolojik bir gerçek hem de Kur'ân'î bir delil konumundadır. Hz.Peygamber daha önceden ilâhiyât ve nebeviyât ile meşgul olmadığı halde, bu konularda en doğru bilgileri ihtiva eden Kur'ân'ı insanlara tebliğ etmiştir.¹⁴⁹ Kaldı ki, Eski Ahit ile Yeni Ahit (Tevrat, İncil) içeriğini inceleyen biri, ardından Kur'ân'ın anlattığı peygamberler kıssalarını ve geçmiş toplumların tarihini inceleyecek olsa, birbirinden çok farklı olduğunu görecektir. Ahitlerde yanlışlıklar ve çarpıtmalar vardır. Bunlar, Allah'ın peygamberlerine yönelik korkunç iddialar içermektedir. Kur'ân, peygamberlere isnat edilen çirkin yakıştırmaların asılsızlığını ilan eder.

Bazı âlimler "*Onun gibi*" ifadesiyle Bakara veya Yûnus sûresinin kastedildiğini, dolayısıyla da meydan okumanın bu sûrelerle kayıtlı olduğunu savunmuşlarsa da bu görüş tasvip edilmemiştir. Çünkü Kur'ân'ın Allah'a iftira edilerek uydurulduğunu ileri süren birisi, Kur'ân'ın tümünü göz önünde bulundurur, bu iddiasında sûreler arasında ayırım yapmaz. Dolayısıyla, Bakara veya Yûnus sûresiyle ona meydan okumanın bir anlamı yoktur. Çünkü bu durumda, "Eğer, söz gelimi Kevser ve İhlâs sûreleri hakkında kuşku içindeyseniz, o zaman siz de Yûnus sûresi gibi bir sûre getirin." gibi bir anlam ortaya çıkar ki, bunun da doğru bir istidlâl olmadığı açıktır.¹⁵⁰

Kur'ân'daki tüm meydan okumalar onun, Allah katından olağanüstü bir mücize olduğunu delilendirmektedir. Meydan okumaları ihtiva eden âyetler umumî ya da hususî içeriklidir. Bunların en umûmî olanı şu âyettir: "*De ki: Andolsun, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler.*"¹⁵¹ Meydan okuma yalnızca belagat ve beyan ya da Hz.Peygamberin ümmîliği üzerinden yapılıyorsa, muhatabı sadece Araplar olan dar bir çevreyle kısıtlı kalırdı. Hâlbuki Kur'ân'daki meydan okumalar belli bir nitelikle kısıtlı olmayıp, tüm üstün nitelikleriyle ilişkilidir.¹⁵²

¹⁴⁹ Gölcük, ř. Toprak, S. *Kelâm*, Konya, 2001, 376.

¹⁵⁰ Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *el-Mizân fi tefsîr-il kur'ân*, çev. Vahdettin İnce, İstanbul, t.y. I/116.

¹⁵¹ İsrâ, 17/88.

¹⁵² Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *el-Mizân fi tefsîri'l-Kur'ân*, Kum, 1973, I /59-60.

k-Mübâhale ile Meydan Okuma

Hız. Peygamber'in vasıfları geçmiş semavî kitaplarda da zikredilmiş ve kendisi Ehl-i kitap ile fikrî tartışmada bulunmuştur. Kitap ehli helak edilmelerinden endişe ettikleri için (haklı olduğunu bildikleri) Peygamber'i apaçık inkâr edememişlerdir. Hatta Resûl-i Ekrem Ehl-i Kitap'ı "haksız olan kahrolsun!" (mübâhele) duasına çağırmış; Yahudileri "Eğer haklı olduğunuza inanıyorsanız ölümü isteyin"¹⁵³, Hıristiyanları da "Geliniz bizim oğullarımızı ve sizin oğullarınızı yanımıza alıp birlikte dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lanet dileyelim"¹⁵⁴ şeklinde mübâheleye davet ederek meydan okumuştur. Hız. Peygamber'in mucizelerinden biri de muarızlarının korkusundan emin olduğunu ve Allah'a güvendiğini ilân etmesidir.¹⁵⁵ Şu âyetler bunu ifade etmektedir: "De ki! Ortaklarınızı ve yardımcılarınızı çağırın, sonra bana istediğiniz tuzağı kurun ve bana göz bile açtırmayın"¹⁵⁶ "Allah seni insanlardan korur."¹⁵⁷

m-Orijinallikle Meydan Okuma

Kur'an vahyi, okuma yazma ve kayda geçirme imkânlarının çok sınırlı olduğu bir dönemde ve bir coğrafyada ortaya çıkmasına rağmen -diğer ilâhî kitapların aksine- tahrife mâruz kalmayıp aslî hüviyetini korumuş, ayrıca bu husus Mekki bir sûrede şöyle haber verilmek suretiyle asırlar boyu sürecek bir gerçek önceden ortaya konulmuştur: "Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız."¹⁵⁸ İlâhî mesajın insan müdahalesine, tahrife uğraması önemli bir sorundur. Kur'an bunu şöyle ifade eder: "Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). Kendilerine öğretilen ahkâmın (Tevrat'ın) önemli bir bölümünü de unuttular."¹⁵⁹

Bazı Hıristiyanlar kitaplarının ilâhî olma özelliğini yitirdiğini kabul etmektedirler, İncil yazarlarının İncillerde naklettikleri hususların görgü tanıkları oldukları yolundaki hâkim kanaatin, artık savunulabilir yanı kalmamıştır. Oysa hala günümüz Hıristiyanlarının çoğu aynı kanaati muhafaza etmektedir. Kudüs Kitab-ı

¹⁵³ Bakara, 2/94.

¹⁵⁴ Âl-i İmrân 3/61.

¹⁵⁵ Mâtürîdî, *Kitabu't-tevhid*, 238-239.

¹⁵⁶ A'râf, 7/195.

¹⁵⁷ Mâide, 5/67.

¹⁵⁸ Hicr, 15/9.

¹⁵⁹ Mâide, 5/13.

Mukaddes Okulu alışmaları İncillerin defalarca yeni baştan kaleme alınmış, gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş olduklarını kesinlikle ispat ediyorlar. O yüzden İncil okuyucusuna, İncillerin birçok yerinde artık doğrudan doğruya Hz.İsâ'nın sesini işitme umudunu kesmelidir diye ikazda bulunurlar.¹⁶⁰ Nitekim Kitab-ı Mukaddes'in papalık tercümesi, dört İncil'in resmiyet kazandığı tarihin yüz yetmiş yılı dolayları olduğu tahmin edilmektedir. Bu konuda Culmann, *Yeni Ahit* (1976) adlı kitabında şunları yazıyor: "İncil otuz veya kırk yıl hemen hemen sırf ağızdan ağza rivayet edilmek suretiyle varlığını sürdürmüştür. Bu yüzden sözlü İncil rivayeti daha ziyade garip sözler ve kıssalar nakletmiştir. İncil düzenleyicileri, çevrelerindeki sözlü İncil rivayetinden duymuş oldukları öyküleri, sözleri alarak, her biri kendi uslne göre, kendi şahsiyeti ve kendine özgü düşünceleriyle bu öyküler ve sözler arasında bağlantı kurmuşlardır.¹⁶¹ Durum böyle olunca İncil'in ilâhî kelâm olma özelliğinden bahsolunamaz. İnciller kim oldukları bilinmeyen rivayetilerin haberleridir. Markos İncili'nin yazarı kesin olarak bilinmemektedir. Luka ise tam tanınabilmiş değildir. Yuhanna İncili'nin ne zaman yazıldığı konusunda Hıristiyan ilim adamları söz birliği edememişlerdir.¹⁶² stelik Hz.İsâ ve Havariler Yahudi oldukları ve İbranice konuştukları halde bugünkü İncillerde İbraniceden eser yoktur.¹⁶³ Elimizde İncillerin İbranice asıllarının olmaması, tercümeleriyle kıyaslamamızı imkânsız kılmaktadır.¹⁶⁴ Bu yüzden İncillerin tercümesinin ne derece aslı metnine sadık kaldığının anlaşılamaması ayrı bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Dinlerin esası tevhid olduğu halde İncil'de teslis inancının yer alması, onun tahrif edilmiş olduğunun da bir delilidir.¹⁶⁵

İngiliz kilisesine mensup tanınmış bir bilim adamı, F. W. Barnes'in şu sözleri görüşümüzü destekler mahiyettedir: "Markos İncilini kaleme alan Markos (Mark) ok safdil bir insandı. Onun incilinde anlatılan şeyleri modern bilgilerimiz ışığında değerlendirirsek, onları tarihi hakikatler olarak görmemize imkân yoktur." Böyle bir çıkış noktasından hareket edince, kutsal metinlerde yer alan fikirler, "O, döneme aittir" denilerek reddedilebilirdi. Meselâ, eğer kutsal metinlerde âlemin Hz. İsa'nın doğumundan 4004 sene önce yaratıldığı yazılıysa bu bilgiyi "vahiy ürünü" gibi

¹⁶⁰ Bucaille, Mourice, *Tevrat, İnciller ve Kur'an*, ev. M. Ali Sönmez, Ankara, 1991, 176.

¹⁶¹ Bucaille, a.g.e. 101.

¹⁶² Eb Zehrâ, Muhammed, *el-Muhadarât fi'n-nasraniyye*, Kahire, 1966, 52, 57.

¹⁶³ Ahmed, Mithad, *Mdâfaya Mukabele Mukabeleye Müdâfaa*, İstanbul, 1300, 484.

¹⁶⁴ Ebû Zehrâ, a.g.e. 48.

¹⁶⁵ el-Hatib, Âbdlkerim, *el-Mesih fi'l-Kur'an*, Beyrut, 1976, 16.

kabul edip bir din bilim çatışmasına dönüştürmeye gerek yoktur; çünkü söz konusu bilgi, o dönemin tahminlerinin neticesinde hâsıl olmuştur.¹⁶⁶

Sonuç

Kur'ân'ın meydan okumalarını nazmıyla ya da başka bir yönüyle sınırlandırmak doğru değildir. Kur'ân incelendikçe meydan okumalarının çokluğunu ve bir sayı sınırı konamayacağı keşfedilmektedir. Kur'ân varoluşa ve hayata en geniş perspektiften anlam yüklerken, insanlık için makro planda bir gelecek vizyonu da vermektedir. Kur'ân'daki başta Allah ve O'na bağlı âhiret anlayışı kendinde karşı konulamayan meydan okumalardır. Kur'ân'da anlatılandan daha mükemmel bir Allah tasavvuru ve âhiret anlayışı ortaya konulamayacağı kanaatindeyiz. Alternatif bir teşebbüsün hiçbir ilâhî kaynaktan ilham almadan ve Kur'ân'ın terimleri yerine tamamen bambaşka ve özgün terimlerle bunu başarabilmesi şarttır. Kur'ân'ın dil ve üslûp bakımından emsalinden âciz bırakması, yalnızca o dili iyi bilenler tarafından anlaşılabilceği için sınırlı bir meydan okumadır. Hâlbuki Kur'ân'ın anlatıları arkasında meydan okumaların bulunduğu ve bu meydan okumalara tarih boyunca karşı konulmadığı görülmektedir.

Kur'ân bize değişmez zaman üstü iman ve ahlâk ilkeleri sunarak muayyen, muhkem bir istikrar çerçevesi sunar ve dinamik insan bilgisi karşısında sürekli savrulmamızı önler. Her yeniçağa hitap eden mesajlarıyla da statikliği kıran bir dinamizmi kendi içinde barındırır. İnsan bilgisinin sürekli değişim ve gelişim göstermesinin her ne kadar pek çok müsbet yönleri olsa da, taban aldığımız bilgilerin yanlışlanabilir olması, zaman zaman da altımızdan çekilerek zemin kaybetmemiz istikrarsızlığa neden olmaktadır. Geçmişe doğru uzun bir periyottan tarihe bakarsak insanların hayatlarını tamamen bu değişen bilgilere teslim etmelerinin yanlışlığını fark etmemiz kolaylaşacaktır. Kur'ân aklın reddetmediği zaman üstü ilkeler ve karşı konulamayan meydan okumalarla doludur. Kur'ân'ın ne olduğu ve neleri getirdiği ne kadar iyi anlaşılırsa, buna paralel olarak meydan okumalarını sürdürdüğü de daha iyi fark edilecektir.

¹⁶⁶ Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, İzmir, 1987, 216.